

MARRIT BOOGAARS, ANNEMIEK DE GROOT,
JUUL LELIEVELD, LIESBETH ROSENDAAL

MET ILLUSTRATIES VAN
DIDO DRACHMAN

HET BEGON MET PEPER

DE GESCHIEDENIS VAN
INDONESIË EN NEDERLAND

Kijk voor meer informatie over de kinder- en jeugdboeken
van de Gottmer Uitgevers Groep op www.gottmer.nl

Deze publicatie is mede tot stand gekomen dankzij
een bijdrage van het Cultuurfonds

het cultuurfonds

© 2025 tekst:
Marrit Boogaars
Annemiek de Groot
Juul Lelieveld
Liesbeth Rosendaal
© 2025 illustraties omslag en binnenwerk: Dido Drachman

Grafisch ontwerp omslag en binnenwerk, portretillustraties:
Jelle F. Post

Voor deze uitgave:
© 2025 Uitgeverij J.H. Gottmer / H.J.W. Becht BV, Postbus 317,
2000 AH Haarlem (e-mail: info@gottmer.nl)
Uitgeverij J.H. Gottmer / H.J.W. Becht BV maakt deel uit van de
Gottmer Uitgevers Groep BV

ISBN 978 90 257 7835 4
NUR 212

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde
uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd,
opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar
gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch,
mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op een andere manier,
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Tekst- en datamining zijn niet toegestaan.

De uitgever heeft getracht om alle rechthebbenden van het
fotomateriaal te achterhalen. Mochten personen of instanties
desondanks van mening zijn dat fotorechten niet zijn gehonoreerd,
dan kunnen zij zich tot de uitgever wenden.

Met dank aan

Ardjuna Candotti
Ernst Jansz
Esther Captain, Koninklijk Instituut voor
Taal-, Land en Volkenkunde (KITLV), Leiden
Hans van den Akker, Nationaal Archief
Irene Larooy
Lisa Aarsen, Romée Mulder en Idske Bakker,
Indisch Herinneringscentrum
Karlijn Naaijken
Maaïke Derksen, Radboud Universiteit Nijmegen
Marianne Lelieveld-Bücker
Nico Jouwe
Peter Romijn, Gastonderzoeker NIOD
Reggie Baay
Rocky Tuhuteru
Roos Jans
Sonja Anssems

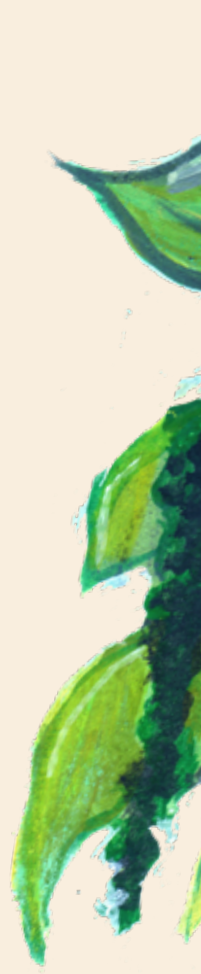
Kinderen en jongeren die hebben meegelezen:
Emme Wieland
Janne Wieland
Sverre Gerbrandy
Idse Giesen

En dank aan alle andere mensen die ons hebben
geholpen bij het tot stand komen van dit boek.

GOTTMER

Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

1

**HET LAND VAN
DUIZEND EILANDEN**

Kennismaken met Indonesië

p. 14

2

**ALLES VOOR
DE WINST**

*Hoe Nederland rijk werd
van Oost-Indië*

p. 40

5

**VRIJ, MAAR TOCH
NIET VRIJ**

*De oorlog om
onafhankelijkheid*

p. 124

6

**VAN KORTE BROEK
NAAR WINTERJAS**

*Hoe honderdduizenden
mensen moesten verhuizen
naar Nederland*

p. 158

3

**PLOETEREN OP
PLANTAGES**

*Onderdrukking in de
kolonie*

p. 66

4

**KAMPEN, HONGER
EN SPOORLIJNEN**

*De Tweede Wereldoorlog in
Nederlands-Indië*

p. 96

7

**PATAT MET
PINDASAUS**

*Hoe je Indonesië overal in
Nederland tegenkomt*

p. 188

Lees dit eerst	p. 6
Lees dit ook nog	p. 212
Wat we nog willen zeggen	p. 213
Tijdslijn	p. 214
Register	p. 218
Bronnen	p. 220
Beeldverantwoording	p. 221
Verder lezen	p. 224

LEES DIT EERST

Bijna twee miljoen mensen in Nederland hebben een band met Indonesië. Jij misschien ook? Veel kinderen hebben familieleden (opa's, oma's, ooms, tantes) die in Indonesië gewoond hebben toen het nog Nederlands-Indië heette. Het land was eeuwenlang een kolonie van Nederland. Maar de meeste Nederlanders weten maar weinig over dit land. Dat is gek, want het is een heel belangrijk verhaal uit onze geschiedenis. De laatste jaren komt er gelukkig steeds meer aandacht voor de geschiedenis van Indonesië en Nederland. En nu lees jij dit boek, zodat jij straks iemand bent die dit verhaal kent.

Vragen stellen

Dit boek gaat over Indonesië, over wat voor land het is en hoe het er was voordat de Nederlanders er terechtkwamen, over wat er gebeurde toen Nederland er de baas was en wat dat betekende voor de bevolking. Het gaat over hoe Indonesië weer een zelfstandig land werd. En over hoe na vierhonderd jaar de mensen, volwassenen én kinderen, bij wie deze geschiedenis hoort, daar nu tegenaan kijken.

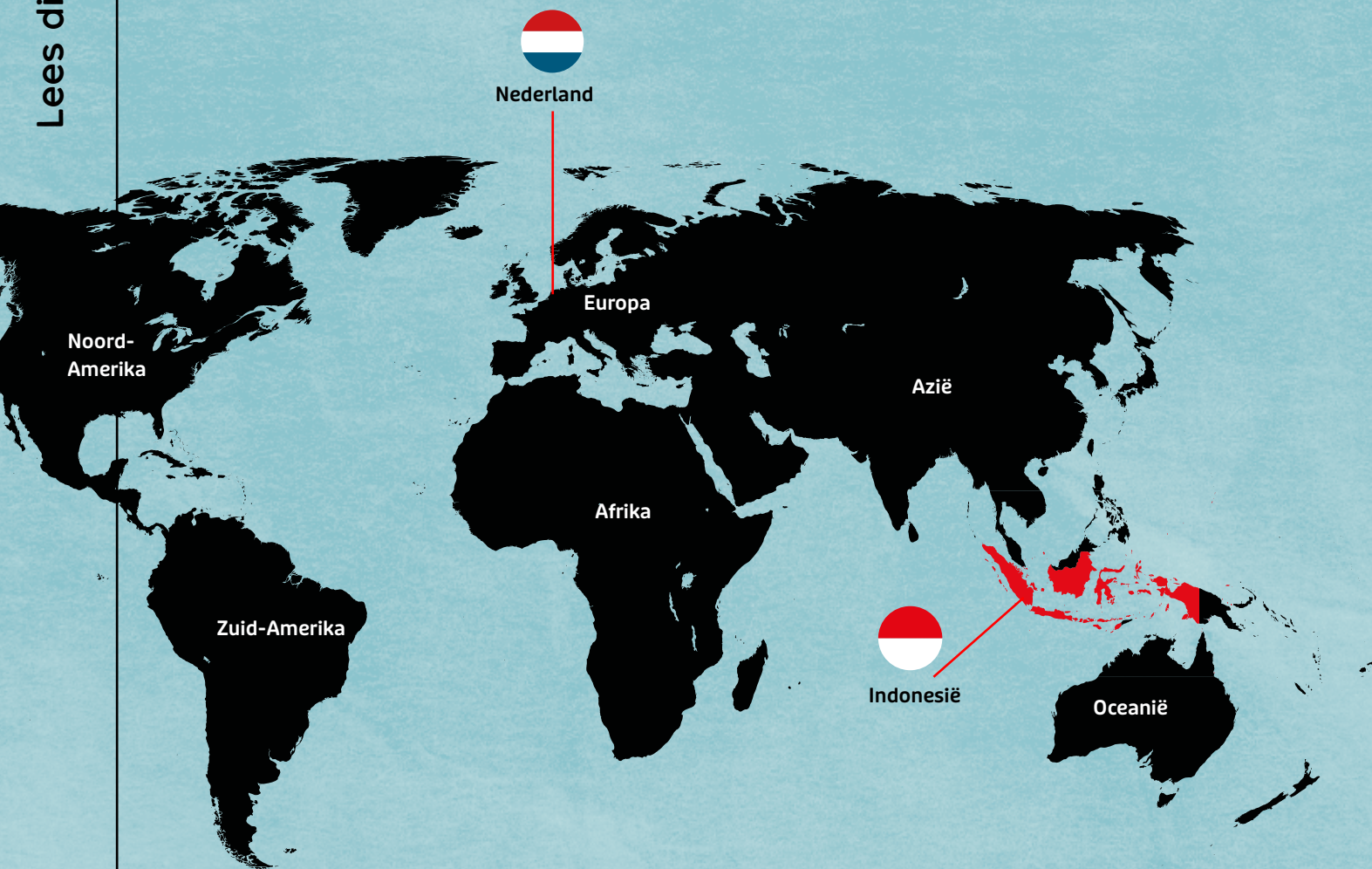
Dit verhaal is niet in een paar woorden te vertellen. Sterker nog, we kunnen er wel tien boeken over schrijven. Maar zou jij die

alle tien lezen? Waarschijnlijk niet. Daarom hebben we ons best gedaan om in dit boek het allerbelangrijkste op een rijtje zetten. En we beginnen steeds in het nu. Wat zien we om ons heen dat te maken heeft met deze geschiedenis? Welke vragen kun jij daarover stellen? Het antwoord op al die vragen is uiteindelijk dit boek geworden. Misschien zit er ook een vraag bij waar jij het antwoord op wilde weten. Maar eerst vertellen we je dingen die je echt moet weten voordat je het boek gaat lezen.

Waar ligt Indonesië?

Indonesië is een enorm land dat in twee werelddelen ligt: Azië en Oceanië. Het land bestaat uit heel veel losse eilanden. Het zijn er volgens de laatste telling 17.508. Maar waarschijnlijk zijn het er veel meer. Daar zitten kleine eilanden bij, waar niemand woont, maar ook heel grote, met miljoenen inwoners. De Indonesiërs noemen hun land ook wel Nusantara, dat 'eilandengroep' betekent.

Hoe groot is Indonesië?

Als je het land op een wereldkaart bekijkt, lijkt Indonesië niet zo heel groot. Amerika en Europa zien er veel groter uit. Maar dat komt doordat ze in het midden van de kaart getekend zijn, terwijl de wereldbol in het echt natuurlijk geen midden heeft. Als je Indonesië op Amerika zou plakken, zou het aan beide kanten nog duizend kilometer uitsteken. En op de kaart hiernaast zie je wat er gebeurt als je Indonesië op Europa zou leggen.

Doordat Indonesië zo gigantisch groot is, heeft het land veel verschillende culturen en een rijke geschiedenis, die al begon lang voordat de Nederlanders in beeld kwamen.

Wat voor land is Indonesië?

Indonesië is dus enorm: er wonen 275 miljoen mensen, die wel 350 verschillende talen spreken. De meeste mensen wonen op het eiland Java. De hoofdstad is Jakarta (nog wel, daarover lees je later meer). Als het gaat om het aantal inwoners is Indonesië het vierde grootste land ter wereld. Het is een democratie, dat betekent dat mensen bij verkiezingen mogen stemmen wie hun land bestuurt. De president is de leider van het land.

Op de verschillende eilanden zijn grote steden met miljoenen inwoners. Het land heeft een grote economie, die snel groeit. Indonesië zal in de toekomst waarschijnlijk snel rijker worden. Dat betekent niet dat er geen arme mensen zijn, want die zijn er wel. Maar de regering probeert het voor iedereen beter te maken.

DIT IS INGEWIKKELD:

Sommige eilanden hebben meerdere namen in dit boek. Dat komt omdat zo'n eiland vroeger anders werd genoemd. Een voorbeeld is het eiland dat nu Sulawesi heet. Vroeger noemden de Nederlanders het Celebes. Dus als je een kaart ziet met de naam Celebes, weet jij nu dat het Sulawesi is. Een eiland dat ook meerdere namen heeft in dit boek is Borneo. Niet heel Borneo hoort bij Indonesië. Het grootste, zuidelijke deel wel. Dit deel wordt Kalimantan genoemd. Het noorden van Borneo hoort bij Maleisië en bestaat ook weer uit twee delen. Deze heten Sabah en Sarawak. Maar als we het hebben over het hele eiland, noemen we het weer Borneo. Snap je het nog? Hetzelfde geldt voor het eiland Nieuw-Guinea. Als het gaat over het hele eiland, zeggen we Nieuw-Guinea. Maar niet het hele eiland hoort bij Indonesië. De westkant (links) wel, dit noemen we Papoea. De oostkant (rechts) is een zelfstandig land dat Papoea-Nieuw-Guinea heet.

Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

Kinderen gaan in Indonesië naar school in een uniform. Ze krijgen ongeveer dezelfde vakken als kinderen in Nederland. Maar ze leren ook over de islam en over de Pancasila. Dat zijn ideeën over hoe de mensen in het land met elkaar om moeten gaan. Deze ideeën komen van de eerste president van het land, over wie je later nog meer gaat lezen.

Kinderen in schooluniform tijdens hun pauze.

Wat is een kolonie?

Veel landen hebben lang geleden andere delen van de wereld bezet. Dat noem je 'koloniseren'. In Europa begon dit aan het einde van de middeleeuwen, toen Europeanen leerden hoe ze op zee de weg konden vinden. Verkenner gingen per schip op zoek naar landen die ze vaak alleen uit verhalen kenden. Als ze de juiste route vonden, 'ontdekten' ze landen, waar vaak al mensen woonden. Ze hadden ook al snel in de gaten dat daar allerlei kostbaarheden te vinden waren. Ze plantten een vlag, riepen het land uit tot kolonie en gingen er de baas spelen. Zo konden ze gaan handelen in de kostbare spullen van het land. De mensen in het land konden meestal niet veel doen tegen deze indringers, ook al was er wel verzet.

Hoe lang was Indonesië een kolonie van Nederland?

In dit boek hebben we het vaak over eeuwen, bijvoorbeeld de zeventiende eeuw. Een eeuw is een periode van honderd jaar. De zeventiende eeuw was van het jaar 1600 tot en met 1699. Het land dat we nu als Indonesië kennen, werd stukje bij beetje door Nederland veroverd. Sommige eilanden van Indonesië werden al door Nederland bezet aan het begin van de zeventiende eeuw (tussen 1609 en 1621). Dat is dus ruim vier eeuwen geleden. Na die periode ging Nederland zijn gebied steeds verder uitbreiden. Aan het einde van de negentiende eeuw was heel Indonesië bezet door Nederland. Dat was in het jaar 1873. Hoe dat precies ging, lees je allemaal in dit boek. Maar aan de woorden 'veroveren' en 'bezet' zie je al dat dit niet zonder geweld ging. In 1945 werd de onafhankelijkheid in Indonesië uitgeroepen, en na een heftige oorlog werd het weer een zelfstandig land. De Nederlandse overheersing heeft dus bijna 350 jaar geduurd.

Had Nederland nog meer kolonies?

De eerste Europese landen die kolonies hadden, waren Portugal, Spanje en Groot-Brittannië. Al snel volgde ook Nederland. Het maakte een kolonie van Ceylon (nu Sri Lanka), de Kaapkolonie (nu Zuid-Afrika), Nederlands-Brazilië (een deel van Brazilië) en nog veel meer grote en kleine gebieden. Welke kolonie van wie was, veranderde nogal eens. Europese landen voerden vaak oorlog met elkaar en paktten elkaars kolonies af. Vlak voor de Tweede Wereldoorlog had Nederland nog maar een paar kolonies over: Suriname, de Antillen (met onder andere Curaçao) en Nederlands-Indië. Ook andere Europese landen hadden nog steeds grote gebieden buiten Europa in hun bezit. België had de macht in Congo, Groot-Brittannië in onder andere Egypte, Kenia en India, en Frankrijk in een groot deel van Afrika, waaronder in Marokko en Algerije. Na de Tweede Wereldoorlog werden alle kolonies in snel tempo onafhankelijk.

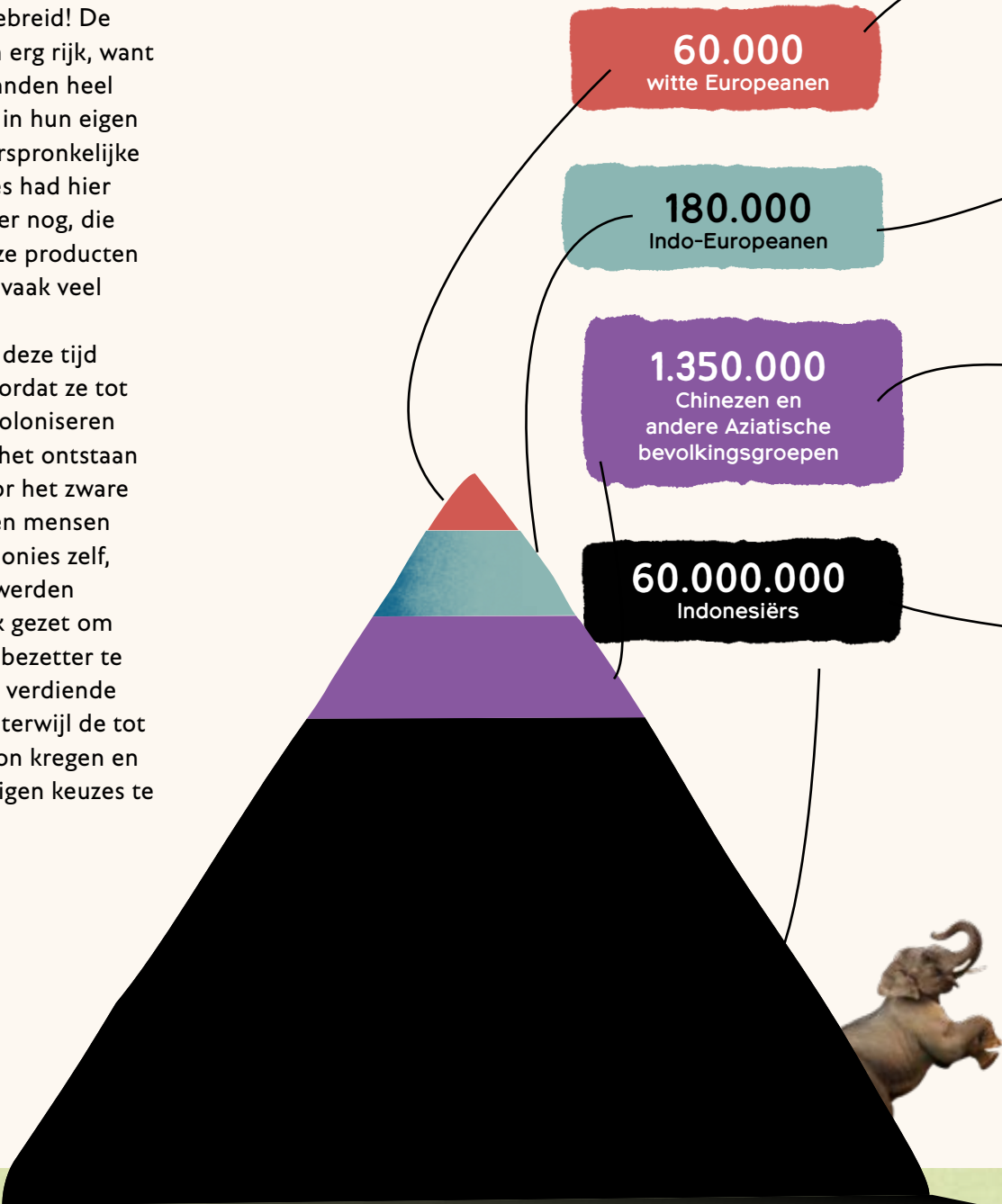
Op de gouden koets van de koning staat deze schildering. Je ziet mensen uit alle kolonies van Nederland die een vrouw vereren. De vrouw stelt Nederland voor. De koets wordt nu niet meer gebruikt, omdat er veel protest tegen was.

Wat betekende koloniseren voor de oorspronkelijke bewoners van een land?

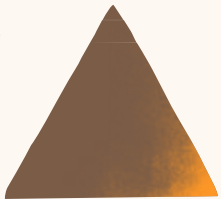
Leiders van de Europese landen schaamden zich niet voor hun kolonies, ze waren er zelfs trots op: ze hadden hun land uitgebreid! De Europese landen werden erg rijk, want ze haalden in die verre landen heel goedkoop spullen die ze in hun eigen land niet hadden. De oorspronkelijke bevolking van de kolonies had hier helemaal niks aan. Sterker nog, die werd gedwongen om deze producten te leveren. Daarbij werd vaak veel geweld gebruikt. Veel mensen verloren in deze tijd ook nog hun vrijheid, doordat ze tot slaaf werden gemaakt. Koloniseren speelde een grote rol in het ontstaan van de slavenhandel: voor het zware werk in de kolonies waren mensen nodig. Mensen uit de kolonies zelf, of uit andere gebieden, werden gedwongen aan het werk gezet om de grondstoffen voor de bezetter te verzamelen. De bezetter verdiende veel geld aan de handel, terwijl de tot slaaf gemaakten geen loon kregen en niet vrij waren om hun eigen keuzes te maken.

Hoe kon een klein land als Nederland de macht hebben over zo'n groot land als Indonesië?

Je las hiervoor al dat de Nederlandse overheersing in Indonesië heel lang heeft geduurd: bijna 350 jaar. Aan het eind van de negentiende eeuw was het grootste deel van Indonesië door Nederland bezet en heette het land Nederlands-Indië. Mensen waren niet gelijk aan elkaar.

Je kunt de samenleving van toen zien als een soort piramide: de grootste groep, onderaan de piramide, had de minste macht en de kleinste groep, aan het topje, had de meeste macht.

De kleinste groep, dat waren de witte Europeanen, meestal Nederlanders. Soms werkten ze kort in de kolonie, soms jarenlang. Zij verdienden het meeste geld, want zij waren de eigenaren van fabrieken, bedrijven en plantages. Ze hadden een leger met de nieuwste en beste wapens, ze bepaalden de regels en wetten en vormden de regering.

Daarna kwamen de Indo-Europeanen: mensen met een familie die deels Europees (bijvoorbeeld Nederlands of Brits) en deels Indonesisch was. Deze families woonden al generaties in Indonesië. Ze waren voor de wet gelijk aan de Nederlanders. Maar in het dagelijks leven zagen de Nederlanders hen vaak als minderwaardig vanwege hun niet-witte huidskleur.

Dan was er nog een grote groep immigranten uit andere Aziatische landen, zoals China en India. Ze hadden vaak winkels of verhandelden spullen. Ook zij werden door de Nederlanders anders behandeld, en vaak gediscrimineerd.

Veruit de grootste groep was de oorspronkelijke bevolking: de Indonesiërs. Het is misschien gek om de oorspronkelijke bevolking als laatste te noemen, maar die had in deze samenleving het minst te zeggen. Sommige Indonesiërs waren 'gelijkgesteld' aan de Nederlanders, dan hadden ze wel dezelfde rechten. Maar dat kon alleen als de Nederlanders dat goed vonden. Soms kwamen ze wel in opstand, daarover lees je later meer.

Waarom is het belangrijk dat ik hier iets over weet?

Het is voor alle Nederlanders belangrijk om deze geschiedenis te kennen. Want wat er vroeger in de kolonies (Indonesië, Suriname en de eilanden in het Caribisch gebied) gebeurde, heeft nog steeds invloed op ons, nu. Je ziet het verleden van Nederland en deze landen overal om je heen, bijvoorbeeld in straatnamen en restaurants. Nederland is een van de rijkste landen van de wereld, omdat er vroeger veel geld is verdiend aan de bezette landen. In Nederland is hier weinig aandacht voor. En dat is pijnlijk voor de mensen die deze geschiedenis hebben meegemaakt. Alsof een heel groot deel van de geschiedenis is vergeten. Veel van die mensen worden ook nog eens gediscrimineerd vanwege hun huidskleur of achternaam. Als iedereen in Nederland zou weten wat er precies gebeurd is in het verleden, krijgen we hopelijk meer begrip voor elkaar.

1

HET LAND VAN DUIZEND EILANDEN

*Kennismaken met
Indonesië*

TIJD:
voor 1500 en nu

NAAM VAN HET LAND IN DEZE TIJD:
Verschillende namen

Het is veertien uur vliegen, een maand varen of een halfjaar lopen. Zo lang is de reis naar Indonesië vanuit Nederland.

Voordat je in de pittige geschiedenis van Indonesië en Nederland duikt, maak je kennis met het land van nu. Hoe ziet het eruit? Wat voor mensen wonen er? Indonesië bestaat uit meer dan tienduizend eilanden. Ze hebben elk hun eigen geschiedenis. Ook de gewoonten van mensen zijn op al die eilanden weer anders.

Ga mee op reis naar Indonesië!

DE VRAAG VAN YURI:

Bijna elk jaar zie ik op het Jeugdjournaal dat er een vulkaan is uitgebarsten in Indonesië. Is dat steeds dezelfde vulkaan?

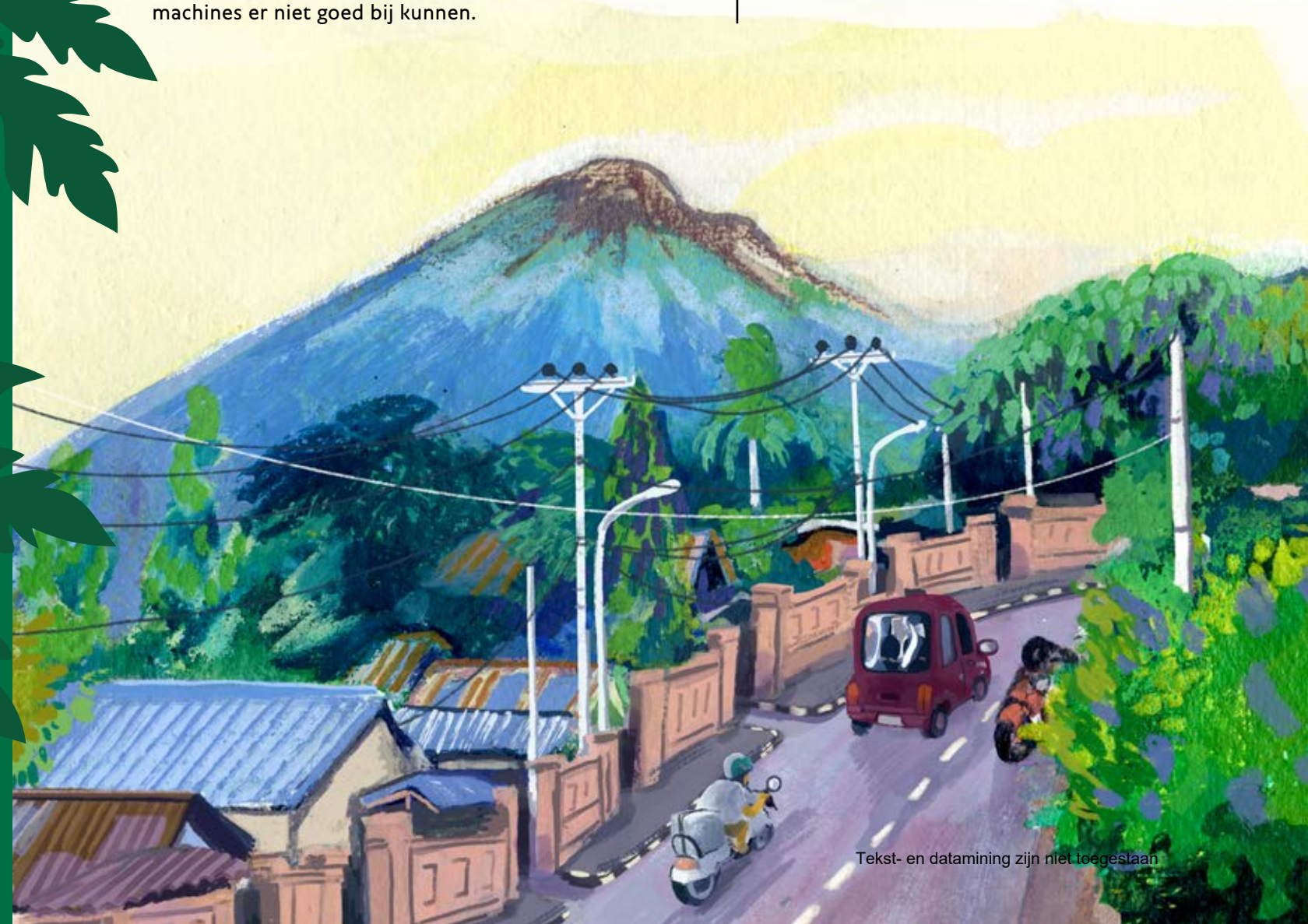
Indonesië ligt op de Ring van Vuur, een gebied in de Grote Oceaan waar veel vulkanen zijn. Indonesië heeft meer dan honderd actieve vulkanen, dus het gebeurt best vaak dat er een uitbarst. Gelukkig kunnen wetenschappers steeds beter voorspellen wanneer een vulkaan gaat uitbarsten, zodat mensen genoeg tijd hebben om naar een veilige plek te gaan.

Levensgrote kamerplanten

Al die vulkanen zijn gevaarlijk, maar ze hebben ook een voordeel. In Indonesië vind je veel kostbare stoffen onder de grond zoals goud en koper. Die ontstaan in de buurt van vulkanen. En de aarde is heel vruchtbaar door de vulkaanas en de lava. In Indonesië groeit alles als een gek. De kamerplanten die in onze woonkamers in Europa een meter hoog zijn, groeien in Indonesië ver boven je hoofd. Er groeit volop fruit als papaja, mango, ananas en banaan. Indonesische boeren verbouwen rijst op sawa's, dat zijn rijstvelden. Rijst groeit het best als de plant in een laagje water staat. De velden zijn van elkaar gescheiden door dijkjes die het water vasthouden. Tegen de heuvels zijn de rijstvelden als terrassen boven elkaar gebouwd. Op heuvels en in de bergen wordt koffie en thee verbouwd. Het werk in de rijstvelden en op de koffie- en theeplantages gebeurt vaak met de hand, omdat machines er niet goed bij kunnen.

Tropen

De Indonesische eilanden liggen allemaal rond de evenaar en hebben dus een tropisch klimaat. In de tropen zijn geen seizoenen, zoals in Europa. Wel zijn er verschillende tijden in het jaar waarin het vaker regent. De regentijd heet *moesson*. Het is het hele jaar overdag ongeveer 28 graden. 's Nachts gaat de temperatuur wat omlaag, maar je hoeft nooit een warme trui aan in dit land. Tenzij je in de bergen bent, daar kan het wel wat kouder zijn. De hoogste berg is de Puncak Jaya in de provincie Papoea, op het eiland Nieuw-Guinea. En dit is bijzonder in een land waar het altijd warm is: op de top van de Puncak Jaya ligt altijd sneeuw en ijs!

Oerwoud

Vroeger was een groot deel van Indonesië met oerwoud bedekt. Het land heeft nog steeds een derde van al het tropische regenwoud van de wereld. Er zijn wel veel bomen verdwenen, zeker op dichtbevolkte eilanden als Java en Sumatra, want de mensen hadden grond nodig om plantages aan te leggen. Een plantage is een boerderij waar één soort plant wordt verbouwd. Vroeger werd daar koffie en tabak geteeld, nu zie je vooral plantages met palmbomen. Uit die palmbomen kun je palmolie halen, en dat wordt in allerlei producten gebruikt. Bijvoorbeeld in shampoo, pindakaas, zonnebrandcrème en koekjes. Er is ook oerwoud omgehakt voor het hout, om er bijvoorbeeld houten tuinmeubels van te maken. Daardoor kwam er steeds minder ruimte voor dieren, zoals orang-oetans, tijgers en olifanten. Gelukkig worden er sinds een paar jaar veel minder bomen gekapt en zijn grote stukken oerwoud beschermd.

Rijk van grondstoffen

Door het verkopen van grondstoffen als koper en goud verdient Indonesië veel geld. Maar de lokale bevolking is, zoals op veel plekken in de wereld, vaak het slachtoffer van de industrie. Voor het graven van mijnen worden grote stukken land verwoest. De lokale bevolking heeft veel last van vervuiling. Op Halmahera, een eiland van de Molukken, wordt het metaal nikkel gevonden. Dit is nodig om batterijen te maken voor elektrische auto's. Een traditioneel levende stam, de Hongana Manyawa, raakte een groot deel van zijn leefgebied in het oerwoud kwijt door de aanleg van een nikkelmijn. En in Papoea, een provincie in het oosten van Indonesië, ligt de Grasbergmijn: de grootste koper-en-goudmijn van de wereld. Een paar jaar geleden werd de Indonesische regering eigenaar van deze mijn. Alle inkomsten gaan dus rechtstreeks naar de Indonesische schatkist. Maar de Papoea's merken daar weinig van. Er is vervuiling rondom de mijn, en veel mensen in het gebied zijn arm en ziek.

WAT NU?

Mensen over de hele wereld kopen spullen zonder te weten hoe ze gemaakt worden en waar de grondstoffen

vandaan komen. Maar er zit een schaduwkant aan nieuwe spullen. De grondstoffen ervoor worden uit de grond gehaald op plekken die we niet dagelijks zien. Dat de lokale mensen arm zijn, dat er milieuvervuiling is, dat er soms zelfs kinderarbeid gebruikt wordt bij het maken van nieuwe spullen, zie je niet. Toch is het iets waar je over na kunt denken voordat je iets nieuws koopt. Weet je hoe het gemaakt is? Kun je misschien een andere keuze maken?

DIT MOET JE OOK WETEN

EEN GROTE RAMP

De meest vernietigende vulkaan-uitbarsting van de afgelopen tien-duizend jaar was de ontploffing van de vulkaan Tambora op het eiland Sumbawa. Op 10 april 1815 barstte de vulkaan uit met enorm veel geweld. Er ontstond een kolom van gas en rook van wel veertig kilometer hoog. Lava stroomde razendsnel naar beneden, ontsnappen was onmogelijk. Sterke winden bliezen bomen omver.

Op Sumbawa stierven die dag waarschijnlijk tienduizend mensen. Maar de gevolgen van de uitbarsting waren veel groter. In een wijd gebied rond de vulkaan regende het nog weken as. Huizen stortten in door het gewicht ervan op het dak. Vers water was niet meer te drinken, bossen en oogsten gingen kapot. Negentigduizend mensen stierven door de hongersnood die hierdoor ontstond.

Door al het fijnstof in de lucht bereikten zonnestralen de aarde niet. Daardoor werd het op de hele wereld een tijd lang een stuk kouder dan normaal. In China en Tibet stierven dieren en mislukte de oogst. In Amerika sneeuwde het in juni. In West-Europa wordt 1816 het 'jaar zonder zomer' genoemd. In augustus vroor het al. En ook daar mislukten oogsten en stierven mensen.

Tekst- en datamining zijn niet toegestaan

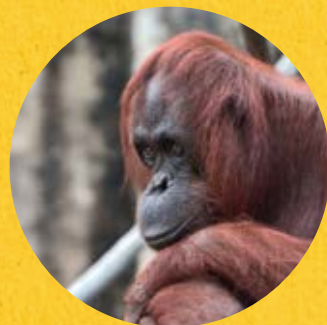
Vijf bijzondere dieren

Sumatraanse tijger. Dit prachtige dier leeft op Sumatra. Je ziet hem zelden, hij gaat mensen liever uit de weg. En hij kan zich goed verstoppen. Zijn gestreepte vacht maakt hem onzichtbaar in het oerwoud. Daardoor kan hij zijn prooi besluipen zonder gezien te worden.

Sumatraanse neushoorn. Diep in het oerwoud op Sumatra wonen nog een paar Sumatraanse neushoorns. Er wordt veel op ze gejaagd om hun hoorns en hun leefgebied wordt steeds kleiner. Daardoor komen ze elkaar in het wild bijna niet meer tegen. Het aantal neushoornbaby's neemt af. De Indonesische regering heeft een reddingsplan bedacht. Hopelijk werkt dat en komen er snel meer neushoorns bij.

Orang-oetan. *Orang* betekent 'mens' en *oetan* betekent 'van het woud'. De bosmens noemen de Indonesiërs deze mensaap dus. Orang-oetans zijn superslim. Ze gebruiken gereedschap, zoals stokjes waarmee ze termieten uit hun nest halen om op te eten. Ze weten welke planten kunnen helpen als ze ziek zijn. En ze maken een bed wanneer ze gaan slapen. Orang-oetans leven op Sumatra en Borneo.

Borneodwergolifanten. Deze olifanten zijn de kleinste van alle olifantensoorten. De Borneo-olifanten leven in het oerwoud. Ze zijn dan wel klein, toch eten ze ongeveer 150 kilo planten en vruchten per dag!

Komodovaraan. De grootste hagedissen van de wereld. Ze leven alleen op de eilanden Komodo en Flores. Een beet van een varaan is giftig. De prooi kan na zo'n beet wel vluchten, maar gaat na een tijdje dood aan het gif. De varaan volgt rustig zijn neus en vindt zijn slachtoffer wel, waarna hij aan zijn maaltijd kan beginnen. De komodovaraan moet je trouwens niet achter je aan hebben, hij kan sneller rennen dan een mens.

LOTTE VRAAGT:

Ik lees in boeken op school alles over Romeinen en Grieken en Karel de Grote, maar niks over andere grote rijken op de wereld. Waren er ook grote rijken in Indonesië?

Het land Indonesië zoals het nu is, bestaat pas sinds 1945. Voor die tijd was het een kolonie en had het land steeds andere namen. En weer daarvoor bestond Indonesië uit verschillende koninkrijken met hun eigen koningen, die vaak meerdere eilanden bestuurden.

?

?

Handel met Rome

Al voor het begin van onze jaartelling handelden volken van de verschillende Indonesische eilanden met het buitenland. Ze kochten zijde en porselein in China, rijst en stoffen in India. De Indonesische volken verkochten onder andere goud, peper, kruidnagel en sandelhout (dat is hout dat lekker ruikt, het wordt gebruikt voor parfum en wierook).

We weten ook dat er Indonesische handelaren in Rome zijn geweest toen het Romeinse Rijk nog bestond. De Romeinen kookten namelijk heel graag met peper uit Indonesië. De handel vanuit Indonesië ging per zeilschip de wereld over, of via een heel lange route over land, de Zijderoute. Maar door stormen en oorlog was reizen per schip erg gevaarlijk. Veel schepen vergingen. Op de Zijderoute werden de handelswaren onderweg zo vaak doorverkocht dat ze aan het einde van de route ontzettend duur waren geworden. De spullen uit Indonesië waren in Europa dus zeldzaam, en kostbaar.

Oude geloven

Door de handel met andere landen werden niet alleen spullen uitgewisseld, maar ook geloof en cultuur. Handelaren uit andere landen, zoals China, gingen op een Indonesisch eiland wonen, en ze namen hun eigen ideeën en gewoonten mee. Handelaren uit India brachten eeuwen geleden het boeddhisme en het hindoeïsme naar Indonesië. Het boeddhisme is een geloof dat gaat over het ontsnappen aan het lijden op aarde. Als je goed leeft, raak je verlicht en hoef je niet meer te lijden. Het hindoeïsme is een godsdienst die heel veel verschillende goden kent. Hindoes brengen offers aan deze goden in tempels. Net als boeddhisten geloven de hindoes in reïncarnatie: na de dood word je opnieuw geboren in een andere vorm, als dier of als mens. Hoe fijn je volgende leven is, hangt af van hoe je je in dit leven gedraagt.

Een moeder en haar kinderen zijn voor een feestdag op weg naar een hindoetempel op Bali. Ze dragen feestkleding en hebben offers bij zich.

Het verhaal van Boeddha

Het hindoeïsme en het boeddhisme waren dus al vroeg overgenomen door mensen op de Indonesische eilanden. We weten niet precies wanneer, maar er zijn aanwijzingen op het eiland Kalimantan dat de bewoners rond het jaar 400 hindoes waren. Ook op Java zijn nog eeuwenoude resten terug te vinden van de oude culturen. Zo staat er een indrukwekkend, heilig gebouw op het eiland. Het is gebouwd tussen het jaar 750 en 850. Dat is de Borobudur. Deze

boeddhistische tempel bestaat uit meerdere lagen. Op elke laag staan afbeeldingen in steen die het verhaal van Boeddha vertellen, de belangrijkste persoon in het boeddhisme. Daartussen vind je afbeeldingen van het leven op Java in de negende eeuw. Zo weten we hoe de mensen in die tijd leefden. Op Java zijn ook prachtige hindoe-tempels zoals de Prambanan. De Borobudur en de Prambanan werden gebouwd in de eerste eeuwen na het begin van onze jaartelling. In die tijd bestonden er verschillende grote rijken op de Indonesische eilanden.

1 — Het land van duizend eilanden

DIT MOET JE OOK WETEN

GEBOUW KWIJT

De Borobudur is een enorm gebouw, en toch was het voor lange tijd 'kwijt'. Nadat het Shailendra-rijk was ingestort, werd de tempel niet meer gebruikt. De mensen die in de buurt woonden, wisten wel dat het bestond. Maar zij geloofden dat de plek ongeluk bracht en kwamen er liever niet. Ondertussen groeiden er planten en bomen overheen. Hierdoor leek de tempel steeds meer op een heuvel dan op een gebouw. Waarschijnlijk waren alleen nog stukken van de bovenste verdiepingen te zien.

In 1814 werd de Nederlander Hermann Cornelius naar de

Borobudur gestuurd om te kijken of er inderdaad een oud gebouw was, zoals de lokale bevolking zei. Cornelius was anderhalve maand bezig om met tweehonderd mensen de bovenste laag planten, bomen en aarde van de Borobudur te halen. Daarna duurde het nog jaren voordat het gebouw volledig uitgegraven was.

Archeologen kwamen de Borobudur bestuderen en schreven over alle bijzonderheden van het heiligdom. Hierdoor werd de Borobudur steeds beroemder, en nu is het een van de bekendste gebouwen van Indonesië. Elk jaar brengen bijna twee miljoen toeristen uit binnen- en buitenland een bezoek aan deze tempel.

Zeilschip op de Borobudur.

De Shailendra's

De Borobudur is gebouwd toen het Shailendra-vorstenhuis in een groot deel van Indonesië de macht had. De Shailendra-koningen waren rijk geworden door de handel met China en India. Ook verbouwden ze rijst op de vruchtbare grond, die ze konden verhandelen. Ruim honderd jaar lang leefden de Shailendra's vredig naast andere koninkrijken op de Indonesische eilanden, maar rond het jaar 1000 ging er iets mis. Ze raakten in oorlog met het Sanjaya-rijk uit het zuiden van India. Dit is ongeveer het laatste wat we van de Shailendra's weten. Er is helaas weinig van ze bewaard gebleven. Behalve de Borobudur dan.

Lange gedichten

De Shailendra's waren niet het enige machtige volk in de geschiedenis van Indonesië. Het rijk van de Majapahit bestond van ongeveer 1300 tot 1500. Het strekte zich uit over delen van Java, Borneo, Sumatra, Bali, Sulawesi en de Molukken. Kijk maar eens op de kaart hierboven, dat is een enorm groot gebied. De Majapahit maakten prachtige kunstvoorwerpen en schreven lange gedichten waarin de geschiedenis van het volk beschreven werd. Ook de Majapahit bouwden mooie hindoetempels, die nu veel toeristen trekken.

LEGENDA

De namen van de eilanden en steden zijn uit de Majapahit-tijd.

- Majapahit-rijk
- Hier woonde de Majapahit-koning
- Zee die bij het Majapahit-rijk hoorde

Dit is de voorste helft van een spaarvarken. Het is gevonden op Java en komt uit de tijd van de Majapahit.

Tekst- en datamining zijn niet toegestaan